

Liu Bolin

Voorwoord Philippe Dagen

LANNOO

TERRA

Liu Bolin is beeldhouwer, schilder, fotograaf en performer.

Elk van die termen is hier op zijn plaats en tegelijk is er niet één die de man voldoende beschrijft. Het deel van zijn werk dat in dit boek aan bod komt, betreft zijn foto's van kortstondige performances waarin hij zichzelf of andere mensen zodanig laat beschilderen dat ze opgaan in de omgeving waarin ze zich bevinden. We hebben het hier dus niet over zijn beeldhouwwerk in de gebruikelijke zin van het woord, hoewel Liu Bolin ook op dat vlak aan een heus oeuvre bouwt.

Een andere en evidente vaststelling voor wie een aantal van zijn foto's heeft gezien, is deze: Liu Bolin speelt met achterhouden, met het niet-tonen-van. Het werkwoord 'verbergen' (*hiding*) komt telkens terug in de titels van zijn reeksen. Keer op keer verdwijnt de mens in het gefotografeerde landschap of decor. Dat kan binnen of buiten zijn, op straat of in de supermarkt, in een haven of op een bouwplaats. Het doet ons spontaan denken aan het woord 'camouflage'. De relatie tussen camouflage en kunst is overigens niet nieuw: tijdens de Eerste Wereldoorlog werden veel schilders ingeschakeld om gecamoufleerde voorwerpen te ontwerpen, dingen die – in principe althans – onzichtbaar moesten zijn of maken. Zo waren er de valse boomstammen van gepantserd staal voor verkenners en observatieposten, of de nepgolven op de flanken van oorlogsbotten. Sindsdien hebben technische uitvindingen tot veel betere procedés geleid dan de eerste 'camoufleerders' ooit hadden kunnen denken. Maar de relatie blijft fascinerend. Schilders en beeldhouwers zijn kunstenaars die juist wél iets laten zien. Sommigen krijgen het verwijt dat ze te veel lieten zien, dat hun werk de grenzen van de moraal en het fatsoen overschrijdt; anderen wordt – vaker nog – verweten dat ze de dingen verkeerd laten zien, dat hun werk geen correcte weergave van de werkelijkheid is. Nog anderen tonen iets wat geen weergave van de wereld is: zij worden doorgaans de 'abstracten' genoemd. Maar camouflage is anders. De kijker wordt hier niet ontgoocheld of met nieuwe vormen geconfronteerd – hij wordt misleid. Terwijl het stilleven als trompe-l'œil ons doet geloven dat er iets is wat er in werkelijkheid niet is, doet camouflage ons geloven dat er niets is waar er in werkelijkheid wél iets of iemand is. We zouden daaraan kunnen toevoegen: iets dat of iemand die een bedreiging vormt, een wapen... en zich daarom verbergt. Door zichzelf op de meest uiteenlopende plaatsen te camoufleren, zou Liu Bolin dus kunnen suggereren dat zijn aanwezigheid verontrustend is.

Maar de camouflage is niet volmaakt. Het is ongetwijfeld het lot van elk vermomd voorwerp om vroeg of laat te worden gevonden, hetzij vóór hetzij nadat het de kans heeft gekregen schade aan te richten. Stel dat de menselijke figuren in de foto's van Liu Bolin absoluut onvindbaar bleven, dan zouden zijn foto's niet meer doeltreffend zijn. In dat geval zouden we niet méér zien dan de binnenkant van een fabriek, de kluizenzaal van een bank, de rekken van een winkel: eerder banale plaatsen, onmiddellijk herkenbaar en relatief onbelangrijk, aangezien we ze al zo vaak te zien kregen. Wat de foto's zo interessant maakt, is

juist het feit dat er zich een of meerdere personen in het decor bevinden: vermomd, maar toch zichtbaar voor wie zich de moeite getroost aandachtig te kijken. Je onderscheidt een menselijke gestalte, of de vorm van een hoofd dat niet honderd procent versmelt met de achtergrond. Zodra je die hint hebt opgevangen, ontdekken je ogen al snel het hele lichaam of de hele lichamen. Je doorziet de trucjes die de mens onzichtbaar moesten maken, hoewel die mens zich in werkelijkheid op de voorgrond en vaak zelfs in het midden van het beeld bevindt. Dat ontdekken is overigens best fijn – zij het ook niet helemaal onschuldig, want het heeft veel weg van de voldoening die een spion kan ervaren of het dodelijke genot van de schutter die zijn doelwit in het oog heeft gekregen, ondanks alle listen die dat moesten verhinderen. Liu Bolin nodigt de kijker dus uit zich te gedragen als een jager: zien kan gelijkstaan aan doden, gezien worden kan gelijkstaan aan gedood worden. Door zich te camoufleren zonder perfect onzichtbaar te worden, plaatst Liu Bolin zichzelf in een gevaarlijke situatie.

Natuurlijk kan men hier opwerpen dat dit gevaar slechts geveinsd wordt en dat het onvolmaakt zijn van de camouflage een noodzakelijke voorwaarde is voor het werk van deze kunstenaar. Als hij erin slaagde helemaal te verdwijnen, zou hij zichzelf dwarsbomen. Dat is ook zo, maar de veinzerij is nu eenmaal een voorwaarde voor elke artistieke activiteit, ook wanneer die een schijnbaar extreme vorm aanneemt. De demonstraties van de Wiener Aktionisten, hun meest provocerende performances, bevatten in min of meerdere mate beheerste veinzerij. Het leven van diegenen die zich engageren wordt niet echt bedreigd, zelfs wanneer iemand als Chris Burden op zich laat schieten met een karabijn – alweer een schietverhaal. De figuren die verborgen zitten in de foto's van Liu Bolin vormen niet echt een bedreiging en zijn niet echt doelwitten. Maar dat neemt niet weg dat zulke ideeën zich opdringen aan de geest van de toeschouwer, of die zich er nu wel of niet van bewust is.

Zo verschijnt de kunstenaar afwisselend in die twee tegengestelde hoedanigheden, met de dreiging als gemeenschappelijk punt. En die dreiging is des te sterker omdat ze niet op een spectaculaire manier tot uiting wordt gebracht, omdat ze stilzwijgend is, niet uitgesproken. Dat geldt niet alleen voor het werk van Liu Bolin, maar voor alle visuele kunsten en zelfs meer dan dat. Het valt ook op in films: onze bewondering voor de perfectie van de trucages die worden gebruikt om rampen in beeld te brengen, wringt zich tussen ons als toeschouwer en de gruwel die de cineast bij ons wil oproepen. Met de trucages laat hij zijn bedrevenheid zien, en die van de technici, de decorbouwers, de kostuumontwerpers en de digitale vormgevers. Maar het verhaal dreigt te verdwijnen en uiteen te vallen in indrukwekkende visuele momenten. Hetzelfde doet zich voor in de fotografie, getuige de veel te mooie pathetische beelden van Salgado. Toch kan men in de film ook opwinding of angst uitlokken met veel minder hulpmiddelen, en zonder al die trucage. Een schaduw of een geluid kan al volstaan, zolang men niet weet wie of wat ze veroorzaakt. De onzichtbare dreiging werkt vaak veel sterker dan de dreiging die een vorm, een lichaam, een concrete gedaante

heeft. De dreiging niet kunnen situeren, er de vorm niet van zien, creëert de grootste spanning – een psychologisch effect dat maar al te goed bekend was bij regisseurs als Lang of Murnau, en later bij een Kubrick of een Lynch. De redenen waarom dit zo doeltreffend is, zijn gemakkelijk te begrijpen: niet zien dwingt je om aandachtiger te zijn, te verstarren of jezelf over te geven aan je verbeelding. De spanning stijgt, het gezond verstand kan de situatie nauwelijks aan. Een foto van Liu Bolin werkt gedurende kortere of langere tijd volgens datzelfde principe. Het beeld lijkt vredig, er gebeurt niets, er is niemand. Tot je plots een of meerdere menselijke gedaantes ontdekt. De op het eerste gezicht zo vredige banaliteit en leegte waren slechts schijn. Het kan een signaal van algemene waarde zijn: je kunt maar beter nooit vertrouwen wat je ziet, en te allen tijde bedacht zijn op gevaar.

Dat is wat camouflage echt betekent: een visuele leugen. Wanneer in een oorlog een gecamoufleerd leger of gecamoufleerde soldaten tevoorschijn treden, is het voor de vijand al te laat. Wat roerloos was komt tot leven, wat onbeweeglijk was wordt dodelijk. We zouden hetzelfde kunnen zeggen over virussen, toxines en metastasen: over al wat vergiftigt, al wat besmet, al wat kapotmaakt. Een huid of een orgaan dat gezond leek, blijkt plots vervuild met kankercellen. Wat we met die analogieën willen zeggen, is dat het dieper liggende onderwerp van Liu Bolins camouflage- en verrassingswerk juist in de onthulling zit, in het ogenblik waarop het verborgene zichtbaar wordt. Om het in medische termen te zeggen: het moment van de diagnose, wanneer alles in een fractie van een seconde verandert.

Sta me toe dat ik hier even afdwaal van het werk van Liu Bolin en enkele opmerkingen maak over de wereld van vandaag. Waaruit bestaat die wereld? Wat haalt het nieuws? Eindeloze verhalen over spionage, veinzerij, onzichtbare gevaren, verrassende vormen van criminaliteit en rampen... De voorbeelden zijn legio. De technologische vooruitgang creëert onophoudelijk nieuwe gevaren en nieuwe bewakingsmogelijkheden. De gemiddelde mens kan haast niet anders dan het gevoel hebben dat hij bijzonder weinig weet over wat hem omringt. Al wat hij weet is dat hij bespied wordt, dat hij 'traceerbaar' is, gevangen in informatienetwerken als een vis in een fuik – en zoals sommige figuren van Liu Bolin, verstrikt in de witte draden van opladers van telefoons en computers. De mens van vandaag kan niet zomaar verdwijnen wanneer het hem uitkomt. Er is altijd wel een aanwijzing, een afdruk, een code die hem verraadt. Nergens ter wereld is er nog een plek waar hij veilig is voor de ogen van satellieten of de oren van god weet welk afluistersysteem. Wie heeft in een serie of een film nog nooit de controleschermen gezien, de automatische beelden die de toeschouwers eraan herinneren dat ze op elk ogenblik geobserveerd kunnen worden? Wie heeft niet de onthullingen van Edward Snowden gelezen en daarmee de laatste illusie van vrijheid verloren? Tegelijk gaat de vooruitgang – of wat daarvoor moet doorgaan – gepaard met ongeziene vormen van vervuiling, de verwoesting van de ecosystemen, het opduiken van nieuwe ziektes en allerlei vormen van voedsel fraude. Die rampen blijven in eerste instantie

onopgemerkt. Later komen ze aan het licht en worden ze bestreden, terwijl nieuwe rampen al in de maak zijn. Het lijkt steeds minder absurd om te voorspellen dat de ontwikkelingen in onze huidige samenleving uiteindelijk zullen leiden tot de gehele of gedeeltelijke vernietiging van de menselijke soort. Die vernietiging behoort al decennialang tot de favoriete onderwerpen in sciencefiction, zowel in de literatuur als in films.

De hedendaagse mens zit dus gevangen tussen de zekerheid dat hij niet kan ontsnappen aan de algemene bewaking waaraan zowat al zijn activiteiten zijn onderworpen, en het voorgevoel dat de geschiedenis van de mensheid alleen maar op de slechtst mogelijke manier kan eindigen. Daar kunnen we aan toevoegen dat beide overtuigingen zich op een bijzonder sterke en suggestieve manier laten gelden in China, een land waar de alomtegenwoordige bewaking en controle door de politie werd verheven tot een manier van regeren – niet zelden met tragische gevolgen – en waar de vernietiging van onze planeet door menselijke activiteit nog meer dan elders schrikbarend zichtbaar is geworden. De biografie van Liu Bolin, van kindertijd tot volwassen man, bevat meer dan genoeg elementen om aan te nemen dat hij al van jongs af met die twee zekerheden werd geconfronteerd en dat zijn ‘gecamoufleerde’ foto’s daar niet los van staan, want veel van zijn werk heeft een politiek karakter. *‘Leg aan de lezer uit’,* zegt hij mij tijdens een gesprek, *‘dat de sterkste boodschap in mijn foto’s te maken heeft met mijn verhouding tot de Chinese werkelijkheid.’* Hij heeft het over gesjoemel met vlees, de verwoesting van hele wijken, het drama van de ontslagen arbeiders die hij liet poseren voor een muur met daarop de slogan *‘De Communistische Partij is de kracht van de vooruitgang’*. Hij spreekt over maatschappelijke kritiek, over verzet: *‘Ik stel me hoe langer hoe meer vragen.’* Vragen over de geschiedenis van de fotografie kunnen hem dan weer weinig boeien. Die wuift hij weg met een kort *‘Ik heb nooit fotografie gestudeerd’*. Over Andy Warhol, met wie hij soms wordt vergeleken, zegt hij – terecht – dat Warhol de consumptiemaatschappij verheerlijkte, terwijl hijzelf een *‘kritisch standpunt’* inneemt, uiting geeft aan zijn *‘ontsteltenis’*.

Liu Bolin is dus die jonge kunstenaar die, nadat hij beeldhouwkunst heeft gestudeerd en daar actief mee bezig blijft, plots een nieuw artistiek concept heeft uitgevonden, waarin hij fotografie en performance combineert. In zijn beelden schuilt het idee van gevaar, verdwijnen en angst. Dat alles wordt gesuggereerd door middel van nauwkeurig uitgekozen plaatsen en het spel van onvolmaakte camouflage. Oorspronkelijk in zijn geboorteland, en vandaag over de hele wereld, creëert hij beelden die eerst onze aandacht trekken, ons vervolgens verrassen en verontrusten, en ons uiteindelijk altijd zullen bijblijven. Hij heeft een unieke en bijzonder doeltreffende kunstvorm gecreëerd, perfect in overeenstemming met het tijdperk waarin de wereld is aanbeland. Moeilijk te overtreffen.

Philippe Dagen

Hiding in the City - 08, *Tian'an Men II*, 2006

Hiding in the City - 07, *Tian'an Men I*, 2006

Hiding in the City - 105, *Red Legend*, 2012

Hiding in the City - 16, *Civilian and Policeman I*, 2006

Hiding in the City - 17, *Civilian and Policeman II*, 2006

Hiding in the City - 43, *In Front of the Party's Flag I*, 2006

Hiding in the City - 44, *In Front of the Party's Flag II*, 2007

Hiding in the City - 46, *The Photo of the Whole Family II*, 2007

Hiding in the City - 54, *The Photo of the Whole Family III*, 2007

Hiding in the City - 45, *The Photo of the Whole Family I*, 2007

Hiding in the City - 26, *In Front of the Chinese Flag*, 2006

Hiding in the City - 09, *Boyfriend I*, 2006

Hiding in the City - 10, *Boyfriend II*, 2006

Hiding in the City - 11, *Girlfriend I*, 2006

Hiding in the City - 12, *Girlfriend II*, 2006

领导我们事业的核心力量是中国共产党。

Hiding in the City - 15, *Beijing New Art Project*, 2006

